

INFORMATOR WYDZIAŁOWY

Wydział Matematyki i Informatyki UAM, ul. Matejki 48/49, 60-769 Poznań

maj 1995

W dniu 13.04.1995 odbyło się IV nadzwyczajne posiedzenie Rady Wydziału, na którym miało miejsce kolokwium habilitacyjne dra Andrzeja Cegielskiego z Instytutu Matematyki Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Zielonej Górze. Tytuł rozprawy habilitacyjnej: „Metody relaksacyjne w problemach optymalizacji wypukłej”. Rada Wydziału nadała drowi A. Cegielskiemu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk matematycznych w zakresie matematyki.

★ ★ ★ ★ ★

Na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 21.04.1995 Dziekan prof. dr hab. Michał Karoński poinformował, że Wydział otrzymał dotację z KBN na działalność statutową w roku 1995 w wysokości 2 229 mln (starych) złotych oraz dotację na badania własne w wysokości 1 001 mln (starych) złotych. W najbliższym czasie dokonany zostanie podział funduszy pomiędzy poszczególne zakłady.

★ ★ ★ ★ ★

Dziekan przekazał też informację Prorektora UAM prof. dr hab. Jana Strzałko wyjaśniającą interpretację przepisów o prawie autorskim (w tym przypadku koszty uzyskania wynoszą 50%) oraz poinformował o liście Ministra Finansów do rektora SGH w Warszawie mówiącym, że przygotowanie i wygłoszenie wykładu (poza pensum) jest działalnością podlegającą przepisom o prawie autorskim.

★ ★ ★ ★ ★

Na posiedzeniu w dniu 21.04.1995 Rada Wydziału poparła wniosek prof. dra hab. Dobiesława Bobrowskiego o mianowanie go na stanowisko profesora zwyczajnego. Rada poparła również wniosek prof. dra hab. Tomasza Łuczaka o mianowanie go na stanowisko profesora nadzwyczajnego na stałe.

★ ★ ★ ★ ★

Rada podjęła też uchwałę o nadaniu mgr Grażynie Anioł z Zakładu Teorii Aproksymacji naszego Wydziału stopnia naukowego doktora nauk matematycznych w zakresie matematyki.

★ ★ ★ ★ ★

Rada Wydziału zaopiniowała pozytywnie wniosek prof. dra hab. Romana Taberskiego i prof. dra hab. Juliana Musielaka o obniżenie pensum dydaktycznego w roku akademickim 1995/96. Rada zaopiniowała również pozytywnie wniosek prof. dra hab. Andrzeja Alexiewicza, prof. dr hab. Wandy Nowak i prof. dra hab. Włodzimierza Stasia o zatrudnienie w niepełnym wymiarze czasu pracy (1/3 etatu) w nowym roku akademickim.

★ ★ ★ ★ ★

Rada wyraziła zgodę na udzielenie bezpłatnego urlopu naukowego prof. drowi hab. Pawłowi Domańskiemu (1 rok), drowi Jerzemu Jaworskiemu (semestr zimowy) i drowi Leszkowi Skrzypczakowi (5 miesięcy).

* * * * *

Na posiedzeniu Rady większością głosów przyjęto uchwałę w sprawie postępowania w przypadku zmiany trybu studiów.

* * * * *

Drugi Wykład im. Wojtka Pulikowskiego zatytułowany „Indeks operatora Diraca i krzywizna skalarna: topologia geometryczna czy geometria topologiczna?” wygłosi dnia 12.05 br. o godz 12.00 dr Bogusław Hajduk z Uniwersytetu Wrocławskiego.

* * * * *

Senat na swoim posiedzeniu w dniu 26.04.1995 wyraził jednogłośnie zgodę na mianowania na naszym Wydziale: na stanowisko profesora zwyczajnego – prof. dra hab. Dobiesława Bobrowskiego, a na stanowisko profesora nadzwyczajnego na stałe – prof. dra hab. Tomasza Łuczaka.

* * * * *

Na tym samym posiedzeniu Senat przychylił się do wniosku Rady Wydziału Matematyki i Informatyki o odnowienie doktoratu prof. dra hab. Andrzeja Alexiewicza.

Z historii ...

550 lat temu, w roku 1445 urodził się w Sansepolcro (Toskania) Luca Pacioli (zmarł w roku 1517). Po ukończeniu szkół wszedł na służbę pewnego kupca weneckiego, a jednocześnie poświęcił się matematyce. Później uzupełniał jeszcze swe wykształcenie w zakresie teologii, w latach 1470–1477 był zakonnikiem, a następnie nauczał matematyki na różnych uniwersytetach. Był autorem licznych książek poświęconych arytmetyce — były to podręczniki dla studentów lub kupców. W 1494 roku ukazała się jego Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita będąca dziełem encyklopedycznym (pisaliśmy o niej w Informatorze z grudnia ubiegłego roku). Powołują się na nią w swych dziełach m.in. G. Cardano, N. Tartaglia i R. Bombelli. W 1497 roku Pacioli poznał Leonarda da Vinci, który udzielał mu konsultacji w kwestiach matematycznych. Wspierał go też w pracy nad książką Devina proportione (1509) poświęconą problemom geometrycznym i architekturze. W 1509 roku opublikował Pacioli łacińskie tłumaczenie Elementów Euklidesa (opierając się przy tym na XIII-wiecznym tłumaczeniu łacińskim Campanusa).

R.M.

W czerwcu odbędzie się druga tura rozpatrywania wniosków o finansowanie przyjazdów gości i wyjazdów na konferencje i kongresy. W pierwszej turze przyznano w sumie 475 mln (starych) złotych, w drugiej turze przewiduje się wydanie około 100 mln.

* * * * *

W związku z informacją Ministerstwa Edukacji Narodowej o obowiązku archiwizowania prac magisterskich powołano na Wydziale odpowiednią komisję w następującym składzie: dr hab. Maciej Wygalałak (przewodniczący), dr hab. Krystyna Bartz, doc. dr hab. Magdalena Jaroszevska, dr hab. Witold Wnuk.

* * * * *

Jednym ze współorganizatorów mającej się odbyć w Holandii konferencji z analizy p -adycznej jest prof. dr hab. Jerzy Kąkol z Zakładu Analizy Funkcjonalnej naszego Wydziału.

* * * * *

Rada Programowa Międzynarodowego Centrum Matematycznego im. S. Banacha w Warszawie zaaprobowała semestr poświęcony podstawom arytmetyki i teorii mnogości. Jednym ze współorganizatorów tego semestru jest prof. dr hab. Roman Murawski z Zakładu Logiki Matematycznej naszego Wydziału.

* * * * *

W dniach 4–8.09.1995 w Ośrodku Konferencyjnym Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu przy ul. Wieniawskiego 17/19 odbędzie się Konferencja z Algebraicznej K -teorii. Organizatorami konferencji są Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Szczeciński i Komitet Badań Naukowych. Wśród gości zaproszonych do wygłoszenia referatów plenarnych są m.in. S. Bloch, A. Suslin, M. Wodzicki, C. Soulé, P. Schneider oraz laureat Medalu Fieldsa — D. Quillen.

* * * * *

Małgorzata Bednarska, studentka IV roku matematyki, sekcja teoretyczna, zajęła I miejsce wśród kobiet (a V w klasyfikacji ogólnej) w Międzynarodowym Turnieju Szachowym w Lille.

* * * * *

Fundacja Mellona przyznała grant w wysokości 850 tys. dolarów na komputeryzację bibliotek wyższych uczelni w Poznaniu. W sieci znajdują się także Biblioteka PTPN i Biblioteka Raczyńskich.

O książkach . . .

Jerzy Kucharczyk, Wprowadzenie do systemu komputerowego składu tekstów drukarskich \LaTeX , Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1994, ss. 324.

Informacja o wydaniu tej książki dotarła do mnie przez Internet. I, jakkolwiek umieszczenie w wykorzystywanej przez nas sieci ogłoszeń o charakterze komercyjnym nie jest dozwolone, to chyba dobrze się stało, że takie ogłoszenia zostały wysłane (nawiasem mówiąc, zupełnie nie wiem według jakiego klucza). Książka bowiem jest dostępna tylko w Księgarni Uniwersyteckiej we Wrocławiu (pl. Uniwersytecki 9/13, tel. 402–923) w cenie

12 zł, bądź też, za dopłatą 3,50 zł, można zamówić ją listownie. W Przedmowie autor stwierdza, że zawartość książki oparta jest na opracowaniach L. Lamport'a (\LaTeX — system przygotowywania dokumentów) oraz H. Kopki (\LaTeX — Eine Einführung). Osoby znające obie wymienione pozycje zgodzą się z tym bez zastrzeżeń. Ponieważ jednak książka Kucharskiego powstała w oparciu o notatki do wykładu monograficznego, jest więc dydaktycznie lepiej opracowana i czyta się ją łatwiej niż tekst Lamport'a. Dzieje się to, między innymi, dzięki dużej ilości przykładów (np. 30 wzorów tabel jako ilustracja otoczenia `tabular`), a także dzięki dokładnemu omówieniu składni poleceń \LaTeX a. Autor zwraca także uwagę na drobiazgi, które, choć dla czytelnika tekstu matematycznego nie są najistotniejsze, lecz dobrze świadczą o kompetencjach osoby piszącej tekst w zakresie formatowania pracy (różnice w przenoszeniu znaków relacji w matematycznych tekstach polskojęzycznych i obcojęzycznych, różnica między poleceniami `\notin` a `\not\in`, itd.). Dla użytkownika chcącego tworzyć własne struktury w \LaTeX u bardzo pomocny będzie rozdział 11, zajmujący się licznikami, długościami, tworzeniem własnych otoczeń i rozkazów.

Omawiana książka winna pełnić dla \TeX nika rolę podręcznika do którego zagląda się co pewien czas. Trzeba przyznać, że dostępny w Bibliotece egzemplarz jest słabo przygotowany do spełniania takiej funkcji — już po krótkim użytkowaniu książka zaczyna się rozpadać. Może jednak wytrzymać chociaż rok, do przetłumaczenia na język polski drugiego wydania na język polski pracy L. Lamport'a, które ukazało się w wydawnictwie Addison-Wesley w ubiegłym roku. Nowa, a właściwie zmieniona książka Lamport'a dostosowana została do wprowadzonego w grudniu ubr. formatu $\text{\LaTeX}2\epsilon$.

M.K.

W ramach cyklu kolokwiów wydziałowych odbyły się następujące wykłady:

- 25.04. Prof. Jürgen Neukirch (Uniwersytet Regensburg, Niemcy) — „Fermat's last theorem”.
- 26.04. Prof. Jürgen Neukirch (Uniwersytet Regensburg, Niemcy) — „Poincaré duality in number theory”.
- 28.04. Prof. dr hab. Adam Jakubowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) — „Zbieżność według rozkładu procesów stochastycznych — inne spojrzenie”.
- 5.05. Prof. dr hab. Ryszard Urbański (UAM) — „O minimalności par zbiorów zwartych”.

★ ★ ★ ★ ★

W dniach 11–13.04.1995 dr Jacek Brodzki z Uniwersytetu w Durham wygłosił cykl wykładów pod tytułem „Wstęp do K -teorii i kohomologii cyklicznych”.

★ ★ ★ ★ ★

Prof. Jürgen Neukirch był w dniach 23–27.04.1995 gościem Zakładu Geometrii i Topologii.

★ ★ ★ ★ ★

Prof. dr hab. Ryszard Urbański gościł w dniach 15.03–30.04.1995 na Uniwersytecie w Karlsruhe.

★ ★ ★ ★ ★

Prof. dr hab. Julian Musielak będzie w dniach 8.05–8.06.1995 prowadzić badania naukowe na Uniwersytecie w Perugii.

★ ★ ★ ★ ★

W dniach 16–20.05.1995 w *The Seventh International Conference on Random Structures and Algorithms* w Emory University, Atlanta, USA, udział wezmą: profesorowie Michał Karoński, Tomasz Łuczak, Zbigniew Palka i Andrzej Ruciński oraz dr Jerzy Jaworski i mgr Edyta Szymańska. Są oni organizatorami tej konferencji ze strony polskiej.

★ ★ ★ ★ ★

W dniach 1–10.06.1995 dr hab. Krystyna Katulska będzie brać udział w konferencji *Model Oriented Date Analysis*, która odbędzie się w Grecji na wyspie Spetses.

★ ★ ★ ★ ★

Prof. dr hab. Jerzy Kąkol przebywać będzie w dniach 1–12.06.1995 na Uniwersytecie w Santander (Hiszpania).

Notatka

Gościmy na naszych łamach dra Witolda Więśława z Zakładu Metodologii i Historii Matematyki Instytutu Matematyki Uniwersytetu Wrocławskiego. Dr W. Więśław zajmuje się algebrą, teorią liczb i historią matematyki. Jest też aktywnym członkiem Komisji Historii Matematyki Polskiego Towarzystwa Matematycznego i współorganizatorem Szkół Historii Matematyki.

M.K. & R.M.

Historia matematyki w Polsce

Powyższy tytuł mógłby sugerować, że będzie to poważne opracowanie. Nic podobnego. Chciałbym jedynie podzielić się — jeśli można — kilkoma uwagami na tytułowy temat.

Po raz pierwszy zetknąłem się z historią matematyki, gdy przed kilku laty, będąc jeszcze studentem, przypadkowo natrafiłem w bibliotece uniwersyteckiej na książkę Samuela Dicksteina Hoene-Wroński. Jego życie i praca (AU, Kraków 1896). Później wielokrotnie napotykałem na trwałe ślady działalności Dicksteina w postaci jego publikacji czy też działalności edytorskiej. Zaslugą Dicksteina było to, że niemal na bieżąco można było śledzić najważniejsze osiągnięcia w matematyce. Na przykład już w 1877 roku ukazał się po polsku wykład habilitacyjny B. Riemanna („O hipotezach, które służą za podstawę geometrii”, Pamiętnik Towarzystwa Nauk Ścisłych w Paryżu 9 (1877), 1–26). Dowody przestępczości liczby e i π (Hilbert, Gordan, Hurwitz, Mertens) można znaleźć w Pracach Matematyczno-Fizycznych (tomy: 5 (1894), 9 (1898)), a fundamentalną pracę Sophusa Lie można przeczytać w tomie 7 z 1896 roku (loc. cit.). Natomiast Program Erlangeński

Kleina zawiera tekst noszący tytuł: „Rozważania porównawcze o nowszych badaniach geometrycznych” (loc. cit. 6 (1895)). Postać Dicksteina odżyła w 1977 roku, kiedy to PTM zwrócił się z dramatycznym apelem do swoich członków z prośbą o datki na uporządkowanie jego grobu. Zapewne w tym czasie lub nieco później ukonstytuowała się — mniej lub bardziej formalnie — Komisja Historii Matematyki PTM. Z inicjatywy, jak sądzę, Andrzeja Mąkowskiego, Komisja zwróciła się z apelem do członków PTM o zbieranie danych o nieżyjących już matematykach, o ich działalności i o ich grobach. Zrodził się też pomysł opracowania słownika biograficznego matematyków polskich. Materiały do tego słownika publikowane są od dziesięciu lat przez Instytut Matematyczny PAN w postaci preprintów. Są to materiały bardzo zwięzłe. Pomagają jednak łatwiej dotrzeć do źródeł szczegółowych.

Zapewne pierwszą, z konieczności dość zwięzłą próbą spojrzenia na historię matematyki polskiej jest opracowanie Edwarda Marczewskiego *Rozwój matematyki w Polsce* wydane przez PAU w 1948 roku jako pierwszy zeszyt w serii „*Historia Nauki Polskiej w Monografiach*”. Popularne omówienie rozwoju matematyki w Polsce znaleźć można w książce Jadwigi Dianni i Adama Wachulki *Tysiąc lat polskiej myśli matematycznej*, PZWS, Warszawa 1963. Niestety książka ta zawiera tylko część materiałów historycznych zebranych przez A. Wachulkę.

W środowisku matematycznym na ogół spotkać się można z niechęcią, czy nawet wrogością w stosunku do historii matematyki. Niektórzy nazywają ją nawet „archeologią matematyki”. Parafrazując znane powiedzenie o roli historii w życiu narodu można jednak powiedzieć, że trudno oderwać naukę od jej historii. Dopiero czytanie starych prac czy choćby przekartkowanie klasycznych dzieł pozwala uświadomić sobie bogactwo pomysłów, jakimi dysponowali uczeni minionych epok. Dziś, jak już wspomniałem, jest raczej małe zainteresowanie historią matematyki. Nauczyciele matematyki nie zawsze interesują się matematyką, a tym bardziej jej historią, chociażby z braku dostępnych źródeł. Matematycy pracujący twórczo, a przynajmniej ci zobligowani do takiej pracy, „robią” doktoraty i habilitacje traktując stopnie i tytuły naukowe często jako cele same w sobie. W walce o pieniądze i tytuły dostają się w tryby utytułowanych urzędników z KBN-u i CK, którzy decydują o tym, które dziedziny nauki są ważniejsze, a którzy uczeni mądrzejsi. W rezultacie rosną rzesze uczonych, niekiedy bardzo wąsko wyspecjalizowanych (według *Mathematical Reviews*), nierzadko w jedynej dyscyplinie, na przykład 99A07. Walka o pozycję i stanowiska — a więc walka o byt — powoduje, że często brak czasu i chęci na interesowanie się tym, co robią koledzy. Nie ma chętnych do wygłaszania, a nawet do słuchania wykładów popularnych. Rzadko więc odbywają się odczyty PTM. Nawet tak prężnie początkowo działające organizacje, jak SNM (Stowarzyszenie Nauczycieli Matematyki) też tracą impet — często z przyczyn finansowych. Zapewne przyczyny leżą głębiej i wynikają z ogólnej niemocy i zauważalnego kryzysu wartości i autorytetów. Nic więc dziwnego, że nie ma zbyt wiele miejsca na historię matematyki. W Polsce nie ma historyków matematyki w pełnym tego słowa znaczeniu. Jest natomiast grono matematyków, którzy jeśli nawet nie zajmują się aktywnie historią matematyki, to przynajmniej mają do niej życzliwy stosunek. Działalności w zakresie historii matematyki patronuje Instytut Historii Nauki i Techniki PAN, w osobie Jerzego Dobrzyckiego. W Instytucie Matematyki Uniwersytetu Wrocławskiego powstał przed kilku laty Zakład Metodologii i Historii Matematyki, kierowany przez obecnego rektora profesora Romana Dudę. Jednak większość pracowników tego Zakładu to metodycy. W latach osiemdziesiątych działało w tym Insty-

tucie przez pewien czas seminarium z historii matematyki prowadzone przez profesorów Władysława Narkiewicza i Romana Dudę.

W 1985 roku na wyjazdowym posiedzeniu Komisji Historii Matematyki PTM postanowiono organizować Szkoły Historii Matematyki. Przewodniczącą Komisji Historii była od początku dr Zofia Pawlikowska-Brożek. Wśród inicjatorów szkół należy wymienić m.in. prof. Marka Kordosa i prof. Jerzego Mioduszewskiego. Dotychczas odbyło się osiem takich szkół. VII Szkoła w 1993 roku uczciła pięćdziesiątą rocznicę śmierci Dawida Hilberta. Gdy we wrześniu 1993 r. na posiedzeniu Komisji Historii Matematyki w Rzeszowie zaproponowałem (przez wrozoną przekorę) jako temat następnej, VIII Szkoły, „Kłamstwa i mity w historii matematyki”, nie podejrzewałem, że temat ten spodoba się członkom Komisji. Propozycja ta nie była jednak przypadkowa. Wzięła się ona stąd, że historia matematyki roi się od błędów i przekłamań przez nas nie zawinionych. W końcu dużo łatwiej sprawdzić dowód twierdzenia aniżeli to, czy definicja zwana definicją Heinego rzeczywiście pochodzi od niego.

Tematem IX Szkoły będzie „Matematyka polska 1851–1950”. Odbędzie się ona w dniach 5–9 czerwca br. w Międzyzdrojach. Stroną organizacyjną zajmuje się dr Stanisław Fudali z Instytutu Matematyki Uniwersytetu Szczecińskiego (ul. Wielkopolska 15, 70–451 Szczecin, tel. 222-461, wew. 313).

Dzięki aktywności wielu osób zainteresowanych historią matematyki udało się wydać dotychczas materiały z sześciu pierwszych Szkół. Materiały z dwóch ostatnich znajdują się w druku. Ponieważ materiały te są trudne do zdobycia, załączam pełne dane bibliograficzne.

- [1] I Ogólnopolska Szkoła Historii Matematyki (1–6. VI 1986, Pokrzywna, woj. opolskie), *Zeszyty Naukowe WSI w Opolu (dwa wydania: 1987, 1988; obydwie z błędami utrudniającymi korzystanie z tekstu)*, ss. 113.
- [2] Matematyka XIX wieku. Materiały z II Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki (25–29. V 1987, Lubin na wyspie Wolin), red. S. Fudali, Szczecin 1988, ss. 270.
- [3] Matematyka przełomu XIX i XX wieku. Nurt mnogościowy. Materiały III Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki (25–29. V 1988, Jaworze k. Bielska-Białej), red. J. Mioduszewski, Katowice 1992, ss. 194.
- [4] Matematyka przełomu XIX i XX wieku. Materiały z IV Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki (8–12. V 1989, Pogorzelica), red. S. Fudali, Szczecin 1990, ss. 198.
- [5] Probabilistyka i mechanika w szkicach historycznych. Materiały V Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki (9–13. V 1991, Dziwnów), część I: Probabilistyka, część II: Mechanika, red. S. Fudali, Szczecin 1992, ss. 435.
- [6] VI Ogólnopolska Szkoła Historii Matematyki (5–9. V 1992, Piwniczna), część I: W stulecie urodzin Stefana Banacha, część II: Historia analizy zespolonej, *Opuscula Mathematica*, z. 13, Kraków 1993.

- [7] Problemy Hilberta — w pięćdziesięciolecie śmierci ich twórcy. Materiały z VII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki (10–14. V 1993, Międzyzdroje), *red. W. Więśław, Instytut Historii Nauki i Techniki PAN, Warszawa, ss. 290, (w druku).*
- [8] Prawdy i mity w historii matematyki. Materiały z VIII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki (6–10. V 1994, Rudy Raciborskie), *Politechnika Śląska, Gliwice (w druku).*

Oprócz wymienionych publikacji na rynek księgarski trafiło (lub trafi) kilka pozycji związanych z historią matematyki:

- [1] Filozofia matematyki. Antologia tekstów klasycznych, *wybór, opracowanie, komentarze R. Murawski, Wydawnictwo Naukowe UAM, wyd. II, Poznań 1994.*
- [2] *Ph. Davis, R. Hersh, Świat matematyki, tłum. R. Duda, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.*
- [3] *M. Kordos, Wykłady z historii matematyki, WSiP, Warszawa 1994.*
- [4] *J. Mioduszewski, Ciągłość. Szkice z dziejów matematyki, WSiP, Warszawa 1995 (w druku).*
- [5] *W. Więśław, Liczby i geometria, WSiP, Warszawa (w druku).*
- [6] *W. Więśław, Matematyka i jej historia, część I: Rozwój pojęć matematycznych, część II: Wybór tekstów z historii matematyki, (w przygotowaniu).*

Dr Witold Więśław

Opracowanie Informatora: Maciej Kandulski (mkandu@plpuam11.amu.edu.pl)
Roman Murawski (rmur@plpuam11.amu.edu.pl)

<http://www.amu.edu.pl/amu/matematyka/info.html> (numer bieżący)
<http://www.amu.edu.pl/amu/matematyka/info-old.html> (numer z poprzedniego miesiąca)